
AVSLAG PÅ SØKNAD OM ENDRING AV GITT TILLATELSE - GNR 98 BNR 1 - GJØDSELBEHOLDER

Vedtak:

AVSLAG

SAKSBAKGRUNN

Søknad om endring av gitt tillatelse eller godkjenning er mottatt og journalført her den 31.05.13.

Gnr./bnr.: 98/1
Gjelder: §20-1 Nybygg. Gjødseltank/gjødsellager/gjødselkum
Byggested: Sør-Trettenvegen 123, 2635 TRETTE
Tiltakshaver: Holmen André

Øyer kommune mottok en melding om oppføring av en gjødselkum den 26.05.09. Foreløpig svar ble sendt 24.06.09, der det ble etterspurt tegninger og nabovarsling. Dokumentasjon ble mottatt her 14.08.09. Saken ble deretter sendt til interkommunalt landbrukskontor for landbruksfaglig uttalelse før behandling av saken.

Den 23.09.09 ga landbrukskontoret en uttalelse til byggesak ang. plassering av gjødselkummen. Landbrukskontoret ga en uttalelse på bakgrunn av plassering etter situasjonskart datert 02.04.09, der avstanden mellom kum og nabohus ifølge kart er ca. 35 meter. Landbrukskontoret baserte videre sin uttalelse på informasjon om at gjødselkummen skulle benyttes i tilknytning til storfe- og svinproduksjon. Det ble antatt at gjødsel fra storfe ville danne en hinne/skorpe på gjødseloverflaten, slik at lukten fra gjødsellageret hadde blitt betraktelig mindre enn ved gjødsel fra kun svin. Ren svinegjødsel er tyntflytende og det dannes ikke skorpe på toppen av slike gjødsellager. Landbrukskontoret fant det derfor ikke problematisk å plassere kummen iht. situasjonskart dater 02.04.09, jf. forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav § 18.

Øyer kommune ga tillatelse til oppføring av gjødselkum (gjødseltank) den 30.10.09, og godkjente plassering iht. situasjonskart datert 02.04.09.

I brev datert 26.03.12 mottok kommunen en klage fra naboer om at endring av gjødselkummens plassering ikke er godkjent eller varslet om til naboer. Øyer kommune v/byggesak sendte et brev til André Holmen datert 31.05.12, og ba om en redegjørelse for

endret plassering av gjødselkummen uten å søke og varsle naboer. Kommunen mottok et svar fra André Holmen den 15.06.2012, der han informerte om at plasseringen ble godkjent under en befaring. Det er ukjent for Øyer kommune at det ble gitt muntlig tillatelse til ny plassering. Tillatelsen og landbrukskontorets uttalelse tilsier at kommunen kun har godkjent plasseringen iht. situasjonskart datert 02.04.09. Det foreligger ingen dokumentasjon som tyder på noe annet.

Det skal sendes inn endringssøknad med nabovarsling dersom plasseringen endres med mer enn 0,5 m fra omsøkte plassering, iht. kommunens forvaltningspraksis. Øyer kommune ba Holmen om å sende inn endringssøknad med tilhørende nabovarsling og underlegge den nødvendig ny fagvurdering av luftproblematikk mv., i brev datert 06.05.13.

Søknad om endring av gitt tillatelse eller godkjenning ble mottatt her den 31.05.13. Kommunen mottok nabomerknader den 12.06.13 og 13.06.13. Flere naboer aksepterer ikke ny plassering, både med hensyn til utsikt og lukt. Den godkjente plasseringen var trukket lenger opp.

Søknad om endret plassering ble behandlet i planutvalget, der planutvalget fattet følgende «vedtak» (beslutning);
«Saken utsettes til det foreligger et bindende vedtak i kst-sak 11/14».

Vedtaket i kst-sak 11/14 (pålegg om retting etter folkehelseloven § 14) ble opphevet av Fylkesmannen i Oppland den 01.09.15. Øyer kommune har derfor besluttet å behandle søknad om endring av gitt tillatelse.

VURDERING AV SAKEN

Øyer kommune har ikke godkjent plasseringen av gjødselkummen der den står i dag. Gjødselkummen er plassert i strid med omsøkte tegninger, og kommunen legger derfor ikke vekt på at tiltaket faktisk er oppført. Videre må søknaden vurderes ut fra nabomerknader gitt i 2012 og faktum i dag.

Øyer kommune utstedte ferdigattest den 19.10.15. Ferdigattesten er ugyldig da den legger til grunn tillatelse DS-PU 327/09 datert den 30.10.09 med tegninger som er godkjente iht. situasjonskart datert 02.04.09. Endringen er søknadspliktig. Kommunen har ikke gitt tillatelse, vurdert forholdet til plan og bygningsloven § 29-4, forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav § 18 eller tatt stilling til nabomerknader.

Øyer kommune mottok en søknad om endring av gitt tillatelse eller godkjenning den 31.05.13. Merknader til søknaden fra 12 naboer ble mottatt her den 12.06.13 og 13.06.13.

Kommunen skal godkjenne byggverk jf. plan og bygningsloven § 29-4. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har utarbeidet et rundskriv (H-2015-8) for tolkning av plan og bygningsloven § 29-4. Det fremgår av rundskrivet at bestemmelsen gir anvisning på et fritt skjønn med tanke på plassering, og hensynet til det lokale selvstyret skal vektlegges, jf. s. 5.

Kommunens adgang til å gi avslag på plassering beror på en helhetsvurdering om hvorvidt plasseringen medfører en kvalifisert ulempe for nabo. Lukt og forurensning er relevante momenter i vurderingen, jf. H-2015-8 s. 11. Videre fremgår følgende av rundskrivet s. 12; *«Det må foretas en avveining av tiltakshavers ønske opp mot offentligrettslige hensyn og hensynet til naboen, samtidig som de øvrige generelle hensyn under plan- og bygningslovens formål også må ivaretas... [D]e ulemper tiltaket påvirker omgivelsene skal avveies mot tiltakshavers fordeler ved få plassert tiltaket som omsøkt. Denne avveiningen vil imidlertid først bli aktuell hvis tiltaket innebærer en kvalifisert ulempe for nabo.»*

André Holmen driver en næringsvirksomhet i LNF-området, hvilket betyr at naboer må påregne visse ulemper knyttet til hans husdyrhold og landbruksdrift. I forbindelse med byggesaken i 2009 innhentet byggesaksavdelingen dokumentasjon fra kommuneoverlege og landbrukskontoret i kommunen. Hverken kommuneoverlege eller landbrukskontoret hadde innvendinger mot byggets plassering foruten om noen vilkår som burde settes, men forutsetningene på det tidspunktet er ikke de samme som i dag. Holmen startet aldri med storfeproduksjon, slik som forutsatt i 2009. Byggesak har derfor bedt om nye uttalelser fra landbrukskontoret, kommuneoverlege og miljørettet helsevern.

Holmen har et ønske om dagens plassering av gjødselkummen da dette er effektivt i forbindelse med driften av gården. Det finnes andre plasseringer som også er gunstig, men da vil kummen være plassert nærmere Holmens våningshus. Kommunen anser det som en bedre løsning at kummen er plassert nærmere Holmens våningshus, da det er hans virksomhet og han selv har anledning til å gjøre luktreduerende tiltak dersom han blir plaget med lukten. Øyer kommune kan ikke se at Holmen har andre saklige grunner for at kummen skal være plassert der den er i dag. Det at Holmen selv skal slippe unna lukten fra gjødselkummen er ikke en saklig grunn, slik kommunen ser det. Holmen har en utbyggingsrett, og her er et eksempel på en alternativ plassering som **kan** være aktuell;

Den alternative plasseringen som byggesak her viser til må evt. vurderes av jordbrukskontoret, kommuneoverlege og miljørettet helsevern. Det kan tenkes at andre naboer blir berørt av den foreslåtte plasseringen.

Den beste løsningen, slik kommunen ser det, er å bygge flere satellitt-kummer for lagring plassert der du har sprede-avtaler og/eller eget areal.

Kvalifiserte ulemper for naboer

For at kommunen skal kunne gi avslag på en omsøkt plassering, må det foreligge en kvalifisert ulempe for nabo. En alminnelig språklig forståelse av ordlyden tilsier at terskelen er høy. Ulempe for nabo må derfor være betydelige og tyngende. Jo flere tyngende ulemper for flere naboer, jo mer taler for at kommunen skal gi avslag.

Nabomerknader

Øyer kommune har mottatt en rekke klager fra naboene angående gjødselkummens plassering og luktplager. Den første klagen ble mottatt her den 26.03.12;

«For eierne av eiendommene 99/9 og 99/30 medfører etableringen av gjødsellageret en svært stor belastning. Eiendommene er kraftig forringet både bruksmessig, estetisk og verdimessig... Gjødsellageret har gjennom hele året en eksponert væskefase som toppsjikt. Det dannes aldri et dekkende fast sjikt i toppen bortsett fra når det fryser til om vinteren. Som en følge av dette, er det en kontinuerlig avdamping til omgivende luft. Dette medfører en svært sjenerende lukt i nærområdet jevnlig. Vær og vindforhold bestemmer når ubehaget dukker opp hos naboene. Særlig intense er problemene i varmt og fuktig vær.

Naboene beskriver forurensningen bl.a. slik:

- *Det er umulig å sitte utendørs*
- *Måltider utendørs ødelegges av sjenerende lukt*
- *Det er umulig å sove med åpne vinduer på soverommet når gjødselstanken dukker opp*
- *Det er slutt på å henge ut tøy til tork etter vask*
- *Gjødselkummen er bygd så nær at det ikke frister å bruke verandaen lenger av både luktmessige og estetiske grunner...*

Luftforurensningen i nærområdet er uakseptabel, og den forringer livskvaliteten i nabolaget.»

I forbindelse med søknad om endring av gitt tillatelse, mottok kommunen merknader den 12.06.13 og 13.06.13 fra 12 naboer.

Følgende ble anført i merknader signert av naboene Eiliv Kummen, Jorun og Erling Fossum, Synnøve Solbakken Fonstad, Martin og Laila Fonstad, Ivar og Anne Grete Bergum;

«Luktplagene gjentok seg sommeren 2012 og er nå et daglig problem også denne sommeren... Luktproblemet er i sommerhalvåret så omfattende at vi plages nesten daglig. Når det dukker opp, er avhengig av vær og vindforhold. Det er svært uberegnelig. Enkelte ganger kan lukta ligge tung over oss i timesvis. Andre ganger kan det skifte på minutter. Vinduer må være stengt dag og natt. Det er ikke mulig å sitte på veranda eller tilsvarende uteplass. Det kan ikke tørkes klær ute... Luktproblemet er størst ved høy lufttemperatur og ugunstig vindretning. Det er også plagsomt ved regnvær da regndråpene bryter vannoverflata i kummen og gjødselgasser settes fri.»

I merknader fra Knut Thomas og Mai-Brit Granerud ble følgende anført;

«Endret plassering av gjødselkum kan ikke aksepteres. Bakgrunnen for dette er den merbelastningen dette påfører oss som beboere, og den påregnelige verdiforringelsen dette innebærer for vår eiendom... Innen det opprinnelige nabovarsel for bygging av kummen ble signert, ble vi forklart av deg [Holmen] at området skulle forskjønnnes og ryddes ut i fra hvordan området ble brukt i dag med lagring av redskap og ulikt materiell – også helt inntil vår gårdsplass... Denne plasseringen gjorde også at kummen ville bli liggende i skyggen av våre naturlige uteområder og utsikt, i tillegg til at det skulle beplantes mot oss, slik at totalbelastningen skulle bli liten.

Vedrørende våre bekymringer om lukt, ga du dine klare forsikringer om at tiltaket overhodet ikke ville føre til noe luktproblem, og da heller ingen økt luktbelastning i forhold til daværende drift...»

Ena og Arne Finn Brekke anfører i sine merknader at gjødselkummen ødelegger utsikt. Videre skriver de følgende;

«Det mest alvorlige for oss er likevel grismøkk-lukten som vi har hele sommeren. Denne er helt uakseptabel. Vi motsetter oss denne plasseringen.»

Øyer kommune mener at anførsel angående utsikt ikke kan tillegges vekt i denne saken. André Holmen må kunne føre opp nødvendige tiltak på sin landbrukseiendom i forbindelse med sin virksomhet, og det skal mye til for at tap av utsikt tillegges stor vekt i vurderingen av plassering av tiltak. Derimot er lukt og forurensning momenter som kan tillegges større vekt.

I en befaringsrapport skrevet av Øyer kommune den 02.07.15 fremgår følgende;

«En nabo viste til at hun nylig hadde glemt å lukke et vindu før hun gikk ut. Dette hadde resultert i en nær uholdbar «stank» i hele huset som var svært vanskelig å få ut. I praksis var det ikke mulig å luften eller å sitte ute og nyte sommeren, da et vindgufs med lukt kunne gjøre det uholdbart å være ute lenger. De var helt prisgitt vindretning. Kom den fra syd var det bra, kom den fra nord var det ille. Det ble bedre i kjøligere vær og om vinteren. Nylig ble noen klær glemt igjen ute. Disse kunne ikke brukes på grunn av lukten og måtte igjennom grundig vask. Klær kan aldri henges ut til tørking eller lufting.

Dette er nå fjerde sommeren og det er fortsatt ingen merkbar bedring. Det er ingen glede med sommer og ingen mulighet til å sitte ute og nyte godvær. Det var aldri noen problemer før og dette tar psykisk på. Lukten gjør noe med deg rent mentalt og kan gi depresjon.

Ingen vil kjøpe et hus med luktproblemer her... Dette er et alvorlig problem fordi du blir tvunget til å bo her dersom du ikke er villig til å ta et stort verditap.

Disse anførselene var samstemte og ble framført med tildels sterkt engasjement.»

Etter at Fylkesmannen i Oppland opphevet kommunens vedtak etter folkehelseloven § 14, mottok kommunen en ny klage fra Knut Thomas Granerud den 07.06.17;

«Luktplagene fortsetter også i år med samme opplevd intensitet som tidligere beskrevet i saken. Vi er dypt fortvilet over situasjonen, da vi i år – i likhet med hver eneste sommersesong siden år 2011- fremdeles er prisgitt vind fra sør for sikkert å kunne slippe den utålelige stanken fra gjødselkummen få meter fra hjemmet vårt. Det burde være selvsagt at dette ikke kan fortsette på samme måten fremover, og at tiden er overmoden i forhold til å få iverksatt tiltak som faktisk hjelper på situasjonen. Dessverre har vi ingen mulighet til bare å flytte heller – det handler jo om økonomi, og våre manglende muligheter iht. gitte meglers vurderinger til å få solgt til en pris som kan gi inndekning for å kjøpe oss et nytt bosted.»

Den 08.06.17 mottok kommunen en ny klage signert av eiere fra seks naboeiendommer;

«Nærmeste nabo har ved denne etableringen fått ødelagt sin boligeiendom. I sommerhalvåret er den trivselsmessig kraftig forringet og på de varmeste dagene med værdrag fra gjødsla mot huset er den ubeboelig. Som naboer kan vi bekrefte at familien må reise bort på slike dager...»

For øvrige naboer i området sør og øst for gjødselkummen har luktforholdene vært akseptable så lenge det finnes et tørt lag på toppen. I vår har væskefasen igjen dominert i toppskiktet og plagene har kommet tilbake som beskrevet og analysert i sakskomplekset.»

Nye klager fra naboer er mottatt her den 03.02.19, 12.05.19, 29.05.19 og 04.06.19.

Øyer kommune var på en ny befaringsreise den 21.05.2019. Under befaringsreisen gjorde samtlige naboer som var tilstede rede for at Holmen ikke har iverksatt tiltak sommeren 2018, og at lukta var sterk og plagsom fra april til september-oktober 2018. Halmen som ble lagt på i 2017 hadde en kortvarig virkning pga. regn, fylling, tømning og røring av gjødsel i kummen. Videre så Øyer kommune at vilkår gitt i tillatelse til oppføring gjødselkummen ang. planting av vegetasjonsskjerm mot naboer ikke er fulgt opp av André Holmen.

Nabomerknader i byggesaken samt andre klager viser at naboene opplever flere og betydelige ulemper ved tiltakets plassering. Kommunen anser det å ikke kunne lufte i huset, oppholde seg utendørs fra april-september og verdiforringelse av eiendommer som særlig tyngende ulemper. Kommunen har grunn til tro at samtlige anførsler fra naboene er reelle ulemper som i større eller mindre grad oppleves som tyngende. De nærmeste boligtomtene har vært bebygd i lang tid, og naboene har vært de samme også fra tiden før kummen ble bygget. Dette betyr at dagens naboer har vært kjent med lukt fra husdyrproduksjonen også før kummen ble bygd. Dette underbygger at luktproblematikken trolig ikke var til stede utover normal luktulempelse fra husdyrproduksjon før kummen ble bygget. Det er ikke kjent at det var fremsatt klage på lukt fra Holmen husdyrproduksjon før kummen ble bygd.

Uttalelse fra kommuneoverlege

Kommuneoverlege Anders Brabrand frarådet dagens plassering i en uttalelse datert 21.06.19. I uttalelsen skriver Brabrand at hans konklusjon er at «...gjødselkummen og medførende lukt medfører negative helsemessige konsekvenser». Helsemessige konsekvenser av luktproblemer er;

«Redusert mulighet til å være utendørs: Redusert mulighet for å oppholde seg utendørs i egen hage/eget nærmiljø på sommertid. Det kan medføre redusert fysisk aktivitetsnivå og at man er mer innendørs og får et redusert fysisk aktivitetsnivå.»

Redusert mulighet for lufting inn i egen bolig: Redusert mulighet for å lufte slik at man får frisk luft og et godt innelima. Dette vil gjelde både på dagtid, men også på natt ettersom naboene ikke vet når lukta kan komme. Dette medfører dårligere luft innendørs. Det kan igjen medføre mindre helseplager som hodepine og redusert søvnkvalitet.

Negativ påvirkning av psykisk helse: Den psykiske påkjenningen som følge av luktproblemet. Naboene skildrer at lukten er såpass sterk og sjenerende at den griper inn i store deler av hverdagen. Som en følge av dette har dette også en innvirkning på den psykiske helsen til enkelte av naboene. Det handler både om selve luktproblemet og de direkte konsekvensene dette har med mistrivsel, manglende mulighet for å være ute etc. I tillegg kommer økonomisk usikkerhet som følge av stor verdiforringelse av egen bolig.»

Brabrand sier avslutningsvis at gjødselkummen bør plasseres lengst mulig unna boligbebyggelse.

Uttalelse fra kommuneoverlege Brabrand tilsier at det foreligger helsemessige ulemper for naboer ved å godkjenne gjødselkummen der den står i dag.

Molab AS

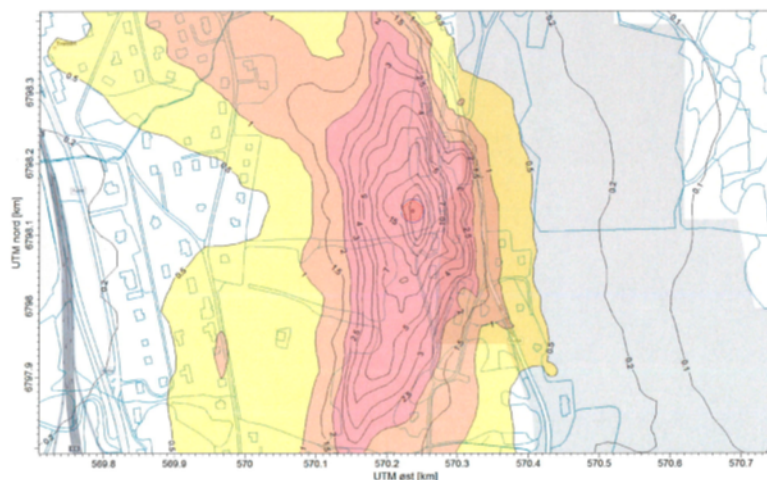
Øyer kommune ba Molab AS om å foreta en kartlegging av lukten fra gjødselkummen, og de utarbeidet en rapport datert 18.02.14. Molabs` vurdering består av to trinn; antatt luktemisjon og vurdering av spredning. For å vurdere spredning ble det benyttet en atmosfærisk spredningsmodell (CALPUFF v. 6.42).

I vurderingen er det kun tatt utgangspunkt i lukt fra gjødselkummen, og det er ikke tatt hensyn til lukt fra grisehold fra fjøs gjennom ventilasjon. Molab AS tok videre utgangspunkt i at gjødselkummen utgjør en radius på ca. 16 meter målt fra luftfoto. Molab AS har ikke tatt hensyn til faktorer som f.eks. fylling, omrøring, tømming og opp-pisking av overflaten av vanddråper ved regn.

Følgende fremgår av rapporten;

Figur 4 viser beregnet bidragsverdi i området rundt gjødseltanken. Bidragsverdien tilsvarer maksimal månedlig 99 % timefraktal av luktkonsentrasjonen, og skal forstås som den konsentrasjon som overstiges maksimalt 7 timer i løpet av en måned. I forbindelse med luftforurensning underlagt utslippstillatelse, stilles det normalt et krav om bidragsverdi på maksimalt 1 ou/m^3 . Lukt fra landbruk er i Norge normalt ikke underlagt krav i forhold til maksimalt luktnivå.

Det bør presiseres at den beregnede luktbelastningen er *kun* fra gjødselkummen, og at lukt fra andre deler av produksjonen også skal være med dersom det evt. sammenlignes med luktkrav. Bidragsverdien for lukt fra gjødselbingen alene er for nærmeste nabo en faktor 10 høyere enn det som normalt anses som tålelig for lukt fra annen industri/næringsvirksomhet.

Figur 4. Beregnet bidragsverdi i ou/m^3 . Bidragsverdien overskrides maksimalt 7 timer per måned.

I rapporten konkluderte Molab AS med følgende;

Bidragsverdien for lukt fra gjødselbingen alene er for nærmeste nabo en faktor 10 høyere enn det som normalt anses som tålelig for lukt fra annen industri/næringsvirksomhet, og det er for denne naboen for hver time gjennom hele året mer enn 10 % sannsynlighet for lukt. Det kan derfor konkluderes med at luktbelastningen fra en åpen gjødselkum av denne størrelse er betydelig større enn det som normalt vil være anbefalt som tålelig, gitt nærheten til nabo.

Gjødselkummen bør derfor dekkes til, og dersom dette ikke viser seg å være et tilstrekkelig tiltak kan det vurderes bruk av lukttensing på styrt ventilasjon over gjødselkummen.

Det kan også gjøres andre tiltak for å håndtere gjødselen på en måte som avgir mindre lukt. Slike tiltak kan f.eks. innebære en eller annen form for utråtning (og evt. produksjon av biogass/biodrivstoff). Dette kan også innebære en reduksjon i utslipp av klimagasser.

Molab AS mener at gjødselkummen og dens plassering utgjør en faktor som er 10 ganger høyere for nærmeste nabo «...enn det som normalt anses som tålelig for lukt fra annen industri/næringsvirksomhet...». Øyer kommune mener at rapporten fra Molab tilsier at

plasseringen og lukten fra gjødselkummen utgjør en ulempe for nærmeste naboer angående lukt.

Nasjonalt folkehelseinstitutt

Øyer kommune sendte en henvendelse til Nasjonalt folkehelseinstitutt for å høre om de hadde noen kommentarer til lukt fra gjødselkum ift. svineproduksjon. Folkehelseinstituttet støtter rapporten utarbeidet av Molab AS, og skriver følgende i juni 2019;

«Luktplager kan i seg selv ødelegge livskvaliteten og føre til stress som indirekte kan være involvert i sykdomsutvikling. Holdepunktene for slike sammenhenger er stadig sterkere. Opplevelsen av lukt oppleves svært forskjellig fra person til person. Dette skyldes at en kan ha ulik forekomst av luktreseptorer, slik at noen lukter mye mer enn andre. Dette skyldes stadig at en kan mestre og tilvenner seg ubehagelig lukt kan også være svært forskjellig. Luktplager er et relativt hyppig problem ved utslipp fra ulike typer bedrifter, avfalldeponier og andre virksomheter, og bør etter Folkehelseinstituttets oppfatning tas på alvor fra de lokale, besluttende helsemyndighetene.»

Kommunen har mottatt en rekke klager fra naboene fra 2012 og frem til i dag. Lite tyder på de klarer å mestre og venne seg til lukta fra gjødselkummen. Folkehelseinstituttets kommentarer tilsier at dagens plassering av gjødselkummen kan føre til helsemessige ulemper for naboer.

Landbrukskontoret

Landbrukskontoret v/Øyer kommune ga en uttalelse ang. ny plassering den 12.07.19.

Landbrukskontoret skal blant annet vurdere tiltakets plassering opp mot forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav § 18 annet ledd. Følgende fremgår av bestemmelsen;

«Ved plassering av... gjødselanlegg må det legges vekt på at topografi, vegetasjon og vindretning er slik at plasseringen ikke fører til luktproblemer.»

Landbrukskontoret skriver følgende i sin vurdering;

«Den samlede belastningen vil i tillegg til plassering også være et produkt av faktorene lagerstørrelse, gjødselmengde og innhold i kummen. Et stort lager vil rimeligvis gi større belastning enn et lite lager. I dette tilfellet er det bygd et vesentlig større lager enn det som er behovet, noe som kan bidra til økte luktproblemer. Et fullt lager vil gi større belastning enn et tomt lager. Dersom kummen tømmes årlig vil en kunne holde en gjennomgående lavere fyllingshøyde og dermed bidra til å redusere luktproblemene. Et åpent gjødsellager bestående av kun husdyrgjødsel fra svinehold vil gi en større belastning enn om det hadde vært en blanding av gjødsel fra svin og storfe. Dette ut fra at storfegjødsel danner ei tørr skorpe på toppen i motsetning til svinegjødsel som skiller seg og gir åpent spill på toppen.

Ved vurdering av et åpent gjødsellager opp mot gjødselvarerforskriften § 18 vil kommunen måtte utvise langt større aktsomhet i nærheten av boliger enn i et område med større avstand til boliger. Likeledes må det utvides langt større aktsomhet ved gjødsellager for svinehold enn for storfehold. Den opprinnelige plasseringen var basert på at Holmen skulle drive med både svin og storfe. Kommunen baserte sin landbruksmessige vurdering den 23. sept. 2009 på erfaringer fra åpne gjødsellager hvor en vesentlig bestanddel var husdyrgjødsel fra storfe. I dette tilfellet skulle innholdet i kummen bestå av husdyrgjødsel både fra storfe og svin. Det ble lagt til grunn at andelen storfegjødsel var så stor at en kunne forvente skorpedannelse. Kommunen er fortsatt av den oppfatning av at luktproblematikken hadde vært begrenset til perioder med omrøring, kjøring og spredning dersom forutsetningene om storfe-etableringen hadde blitt oppfylt. At Holmen i en periode som en del av fôrrasjonen til grisene brukte biprodukter fra Tine sin fabrikk på Tretten kan også ha bidratt til å øke belastningen. Dette er imidlertid et forhold som ble

avsluttet før 2015. Ut fra dagens situasjon og kjente planer for drift vil det kun være husdyrgjødsel fra svin i dette lageret. Det innebærer at en i større grad må sette krav til luktdempende tiltak. Hvilke tiltak som har størst effekt eller som har tilstrekkelig effekt må følge av en nærmere kvalifisert vurdering som søker må framlegge.

Opp mot gjødselvareforskriften § 18 er det tvilsomt om kommunen ville godkjent den opprinnelige plasseringen av et åpent gjødsellager ut fra de faktiske forhold man kjenner til i dag mhp. besetningsstørrelse, produksjonsgrener og gjødselsammensetning. Oppføring av åpent lager kun for gjødsel fra svin ville betinget en langt større avstand til omkringliggende boliger. Avstandskravet må en i tilfelle basere på terreng og topografi, herskende vindretning og skogvegetasjon i området. En flytting til den nye plasseringen som er omsøkt i 2013 kan være konfliktskjerpende, både ut fra at plasseringen er mer vindutsatt og mindre gunstig mhp. herskende vindretning. Trolig er den visuelle effekten det som får størst betydning av flyttingen.

Konklusjon: Kommunen mener at kravene til plassering jf. gjødselvareforskriften § 18 ikke er ivare tatt verken ved den opprinnelige eller den nye plasseringen av et åpent gjødsellager, dette ut fra den drifta som André Holmen har i dag som kun gir gjødsel fra svin i gjødsellageret. Forutsetningene for oppføring av gjødsellager er endret i så stor grad at tiltaket må underlegges en ny selvstendig vurdering opp mot gjødselvareforskriftens bestemmelser. Dersom en skal godkjenne oppføring av gjødsellager for svinegjødsel på omsøkt plassering på eiendommen g/bnr 98/1 må lageret oppføres med slike tiltak at det daglige luktutslippet begrenses betydelig i forhold til et åpent lager. Kommunen tar ikke stilling til hvilke tiltak som skal iverksettes, men kommunen skal godkjenne søkers framlagte planer om tiltak.»

Byggesak ved Øyer kommune legger stor vekt på uttalelsen til Landbrukskontoret i denne saken. Det vises her til ordlyden i gjødselvareforskriften § 18 som sier at det skal vektlegges at plasseringen ved etablering av nye gjødselanlegg ikke skal føre til luktproblemer. I denne saken er det helt klart at omsøkt plassering medfører luktproblemer, og gjødsellagert bør derfor ha en annen plassering.

Miljørettet helsevern

Miljørettet helsevern v/Øyer kommune ga en uttalelse angående plassering av gjødselkummen den 25.06.19. Gudbrand Skinnerlien har vært på flere befaringer i området under forskjellige værforhold. Generelt om lukt uttalelser Skinnerlien følgende;

«Forekomst av ubehagelig lukt utgjør i seg selv sjelden en alvorlig helsetrusel. Dette skyldes at i de situasjoner der folk klager over lukt er konsentrasjonene av luktstoffene som oftest så lave at disse ikke representerer noen helserisiko. Allikevel kan ubehagelig lukt via psykiske og sosiale konsekvenser virke så forstyrrende på et individs livsutfoldelse at det må betraktes som klart helseskadelig. Over tid kan ubehagelig lukt forstås som en stressfaktor som reduserer den generelle trivsel, og som begrenser befolkningens uteaktiviteter og luftemuligheter i egen bolig.»

Når det gjelder gjødselkummens plassering ifm. søknad om en endring av gitt tillatelse eller godkjenning uttaler Skinnerlien følgende;

«Den aktuelle gjødselkummen på Tretten er åpenbart et miljøhygienisk problem for nabolaget. Det er snakk om et luktnivå som på det verste gjør det nærmest umulig å oppholde seg utendørs og lukta trekker naturlig nok også inn i boligene gjennom åpne ventiler og vinduer.

Kommunens helsemyndigheter forstår naboenes sterke misnøye med gjødselkummen og vurderer det som helt nødvendig at det gjøres noe med luktplagene. Det finnes ikke noen helsemessig

basert norm for minsteavstand til bolig ved bygging av gjødselkum, men vi mener på generelt grunnlag at slike kummer alltid bør legges i god avstand fra boliger.»

Uttalelsen fra miljørettet helsevern tilsier at dagens plassering ikke bør godkjennes grunnet ulemper knyttet til lukten fra gjødselkummen.

Konklusjon

Øyer kommune mener at det foreligger kvalifiserte ulemper for flere naboer. André Holmens interesse i å få plassert gjødselkummen på dagens plassering må vike grunnet de kvalifiserte ulempene. Det foreligger flere betydelige og tyngende ulemper for 12 naboer. Ordlyden i rundskrivet tilsier at det er tilstrekkelig med en kvalifisert ulempe for en nabo. Kommunen mener her at ulempene samlet sett, og hver for seg, utgjør kvalifiserte ulemper for flere naboer, og det vil være uforsvarlig av kommunen å godkjenne den plasseringen som er i dag. Kommunen mener at Holmen har anledning til å plassere gjødselkummen andre steder på sin eiendom uten at dette påfører ham betydelige ulemper. Kommunen har ikke lagt vekt på at gjødselkummen faktisk er oppført, da denne plasseringen ikke er godkjent og er bygget ulovlig.

Samtlige uttalelser trekker i samme retning; at kummens plassering ikke er helsefremmende for naboene og utgjør potensielle helseplager. Øyer kommune legger vesentlig vekt på Molab AS sin rapport, uttalelser fra kommuneoverlege, miljørettet helsevern, landbrukskontoret og nasjonalt folkehelseinstitutt samt naboenes merknader. Selv om gjødselkummen er plassert på en landbrukseiendom, må det likevel tas hensyn til at den er plassert tett inntil formål boligbebyggelse jf. kommuneplanens arealdel 2018-2028 (tidligere kommunedelplan for Tingberg og Tretten). En avstanden på ca. 26 meter mellom gjødselkummen og boligen på gbnr. 99/9 er så kort at det uforsvarlig å godkjenne en åpen gjødselkum for lagring av svinegjødsel.

Etter en samlet helhetsvurdering har kommunen kommet frem til at dagens plassering ikke kan godkjennes, og Øyer kommune gir derfor avslag på omsøkt plassering jf. plan- og bygningsloven § 29-4.

Opprinnelig plassering

Grunnet funn av blåleire ved den opprinnelige plasseringen, finner kommunen det lite egnet å plassere gjødselkummen iht. situasjonskart datert 02.04.09. Byggesak viser her til uttalelsen fra landbrukskontoret.

Det må derfor sendes inn en ny endringsøknad med et situasjonskart som viser en ny plassering. Kommunen må ta stilling til om denne plasseringen oppfyller lovens krav. Naboer må varsles.

ALTERNATIVT; TILLATELSE TIL DAGENS PLASSERING MED VILKÅR

Øyer kommune vil godkjenne dagens plassering dersom det bygges et biogassanlegg eller tett tak (duk) eller tett lokk over gjødselkummen. Foreslåtte tiltak innebærer ikke en forhåndsgodkjenning, og kan vise seg å ikke være aktuelt. Nevnte tiltak vil mest sannsynlig redusere lukten fra gjødselkummen slik at det ikke lenger vil utgjøre kvalifiserte ulemper for naboer. Selv om det foreligger andre tiltak som kan redusere lukten noe, mener kommunen at nevnte tiltak er de eneste alternativer som vil redusere lukten i så stor grad at det er forsvarlig å godkjenne en gjødselkum (32 meter i diameter) med svinegjødsel 26 meter nær nabobebyggelse. Andre tiltak har bare en viss effekt. Videre ønsker kommunen å påpeke at nevnte tiltak er bedre egnet med tanke på en langsiktig og varig effekt. Det kan her nevnes at du ønsket å benytte halm som tiltak, men pga. sommeren i fjor hadde han ikke anledning til å legge på halm grunnet det tørre klima. I tillegg har naboer kommentert at halmen ikke hadde slik effekt som du og Fylkesmannen antok.

Dersom du velger å utføre et av nevnte tiltak ovenfor, krever kommunen i tillegg at du skal innhente nødvendig dokumentasjon fra fagkyndige som skal vurdere om det tiltaket du velger er tilstrekkelig for å redusere lukten betraktelig, jf. SAK10 § 5-4 tredje ledd bokstav g. Det kan for eksempel tenkes at det må gjøres andre mindre tiltak i tilknytning til nevnte tiltak for å redusere lukten ytterligere, eksempelvis installere bokser med aktivt kull for lufting (rensing av åndelufta), montere pipe eller lignende. I veiledning til SAK10 § 5-4 tredje bokstav g fremgår følgende; «Når det gjelder miljøforhold, vil det kunne være nødvendig å dokumentere løsningene i forhold til luft- og støyforurensing fra trafikk, industri, m.m.» Dokumentasjonen skal sendes inn sammen med søknaden og bekreftelsen om hvilke tiltak du velger innen 01.11.19.

Ved å gi en adgang til å iverksette tiltak til tross for ulovlig byggetiltak, vil både vilkårene gitt ved å godkjenne plasseringen og riving av gjødselkum oppnå samme resultat. Kommunen ønsker derfor å strekke seg ved å tillate det ulovlige tiltakets plassering på de gitte vilkår. Du må selv finne ut hvilken løsning som er mest økonomisk og praktisk å gjennomføre. Eksempelvis må det søkes om dispensasjon for oppføring av duk dersom duken ikke tåler krav til snølast. Dette er informasjon du selv må innhente. Øyer kommune mener at vilkår gitt i forbindelse med godkjenning av gjødselkummen om å bygge biogassanlegg, tett tak (duk) eller lokk ikke er uforholdsmessig tyngende, da det er et alternativ til å rive og bygge en ny gjødselkum med en annen plassering. Kommunen mener videre at det er saklig sammenheng mellom hjemmelsloven og med det begunstigende vedtaket. Gitte vilkår vil redusere lukten fra gjødselkummen, og dagens plassering vil ikke lenger medføre kvalifiserte ulemper for naboer. Vilråene er i samsvar med lovens formål og hensyn til omgivelsene.

Ferdigattest – ugyldig vedtak

Et enkeltvedtak som inneholder feil kan kjennes ugyldig jf. fast og langvarig forvaltningspraksis. Er behandlingsmåten for saksbehandling ikke fulgt, er hovedregelen at vedtaket er ugyldig. Vedtaket kan likevel være gyldig etter en helhetsvurdering jf. forvaltningsloven § 41.

Sammenheng mellom feilen og innholdet i vedtaket

Øyer kommune mottok en mail om at byggearbeider var ferdigstilt den 12.10.15. Ferdigattest ble utstedt den 19.10.19. Saksbehandler i Øyer kommune fikk ikke med seg at søknad om endret plassering ikke var behandlet. Ferdigattesten ble utstedt på bakgrunn av tillatelse DS-PU 327/09 den 04.09.09 med opprinnelig plassering iht. situasjonskart 02.04.09. Ferdigattesten skulle ikke vært utstedt da kommunen ikke har godkjent den endrede plasseringen eller foretatt en vurdering av nabomerknader.

Det foreligger sammenheng mellom feilen og innholdet i vedtaket, hvilket taler for at vedtaket er ugyldig.

Andre grunner til at ferdigattesten er gyldig/ugyldig

Ugyldighet er til skade for André Holmen, hvilket taler for at vedtaket bør være gyldig.

Innrettelseshensynet kan ikke tillegges for stor vekt i denne saken. Holmen har bygget gjødselkummen med en plassering som ikke er godkjent av kommunen, og det er hverken gitt muntlig eller skriftlig tillatelse til dagens plassering. André Holmen ble dessuten orientert i 2014 om at kommunen ikke skal behandle søknad om endret plassering før det foreligger et «bindene» vedtak i klagesaken etter folkehelsesloven § 14, jf. beslutning i planutvalget den 30.04.14.

Betydningen for samfunnet tilsier at ferdigattesten er ugyldig. Kommunen har en ubehandlet søknad da ferdigattesten ble gitt. Innholdet i ferdigattesten er basert på en plassering som ikke er i samsvar som det som er bygget. Sammen med søknaden ble det levert flere nabomerknader som ikke er vurdert av kommunen, og kommunen har heller ikke tatt stilling til dagens plassering etter plan- og bygningsloven § 29-4.

Vedtaket om ferdigattest er kun en formalitet, og ugyldighet vil ikke medføre en økonomisk belastning for Holmen. Ferdigattesten godkjenner ikke den nye plasseringen da kommunen hverken har tatt stilling til søknaden om endring eller nabomerknader.

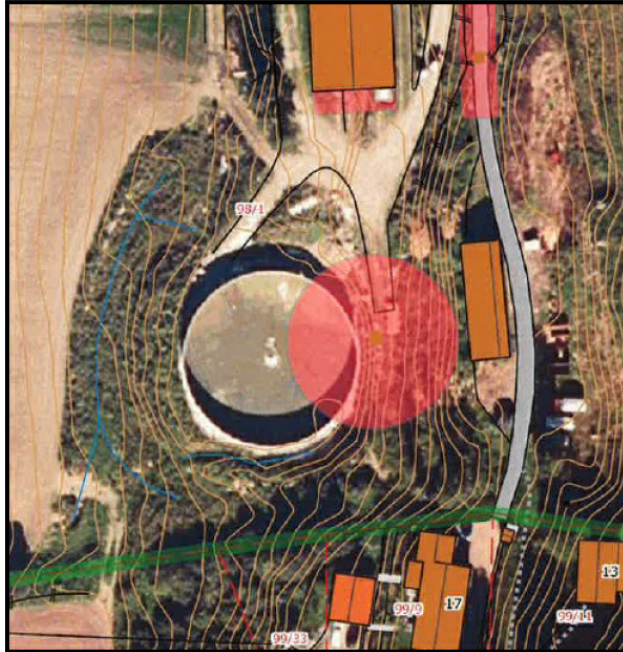
Konklusjon

Etter en helhetsvurdering har kommunen kommet frem til at vedtak om ferdigattest (DS-PU 805/15) utstedt 19.10.15 er ugyldig. Det er en klar sammenheng mellom feilen og innholdet i vedtaket, da ferdigattest ble utstedt på bakgrunn av en plassering og en tillatelse som ikke er i samsvar med det som er bygget.

Forhåndsvarsel - pålegg om riving, tvangsmulkt og overtredelsesgebyr

Øyer kommune forhåndsvarsler at vi er kjent med at gjødselkummen er oppført i strid med innsendt situasjonskart og skriftlig tillatelse, jf. plan- og bygningsloven § 32-2. Du har **anledning til å uttale deg om forholdet innen 4 uker** fra brevet er mottatt. Øyer kommune vil kunne fatte pålegg om riving og tvangsmulkt, jf. plan- og bygningsloven §§ 32-3, 32-5 og 32-8. Dersom gjødselkummen ikke blir revet eller søknad om tiltak (biogassanlegg, tak duk eller tett lokk) mottas her innen 01.11.19, vil kommunen kunne fatte vedtak om riving og tvangsmulkt.

En tvangsmulkt vil begynne å løpe fra utløpet av en eventuell påleggsfrist, og settes som et engangsbeløp, en løpende mulkt eller en kombinasjon av engangsbeløp og løpende mulkt. Momenter som vurderes ved fastsettelsen er blant annet overtredelsens grovhet, fordeler ved overtredelsen og at den oppfordrer til rettidig oppfyllelse av et pålegg.

Bildet viser en rød sirkel som er godkjent plassering og dagens plassering av gjødselkummen. Differansen utgjør ca. 18 meter.

Søknad om tillatelse til riving er søknadspliktig etter plan og bygningsloven § 20-1. Søknaden skal inneholde opplysninger som nevnt i forskrift om byggesak (SAK10) § 5-4 i den utstrekning de er relevante for tiltaket og nødvendige for kommunens behandling. Vi gjør oppmerksom på at det er søkerens ansvar å påse at søknaden er komplett.

Forhåndsvarsel om ilegging av overtredelsesgebyr:

I henhold til pbl § 32-8 tredje ledd gis det med dette forhåndsvarsel om at det med hjemmel i pbl § 32-8 første ledd bokstav a, jf. byggesaksforskriften (SAK10) § 16-1 første ledd bokstav c vil kunne bli fattet vedtak om ilegging av overtredelsesgebyr. Det følger av bestemmelsen at kommunen kan ilegge overtredelsesgebyr ved denne type overtredelser.

Etter pbl § 32-8 første ledd kan overtredelsesgebyr kun ilegges dersom overtredelsen er "forsettlig eller uaktsom". Med dette menes at den ansvarlige må ha visst eller burde ha visst at handlingen var ulovlig. Det følger av Ot. prp. nr. 45 (2007-2008) s. 355 at *"aktsomhetsnormen bør være streng. Det vil normalt være lett å konstatere om en av bestemmelsene i loven eller forskriften er overtrådt. Utførelse av tiltak i strid med reglene i plan- og bygningsloven vil som oftest kunne konstateres å være uaktsom uten en vanskelig vurdering av skyldspørsmålet."*

Forelegg og andre opplysninger:

Det er eiers/ tiltakshavers ansvar at plan- og bygningslovgivningens krav, herunder tidligere gitte tillatelser, overholdes.

Etter plan- og bygningsloven § 32-2 annet ledd skal det ved varsel om pålegg opplyses om at et eventuelt pålegg som ikke etterkommes innen fastsatt frist, også vil kunne følges opp med forelegg som kan få samme virkning som rettskraftig dom, jf. plan og bygningsloven §§ 32-6 og 32-7. Det orienteres om at "Blir pålegg i rettskraftig dom eller dermed likestilt forelegg ikke etterkommet kan plan- og bygningsmyndighetene la de nødvendige arbeider utføre for regning av den som dommen eller forelegget er rettet mot", jf. § 32-7 første ledd.

Pålegg kan etter plan- og bygningsloven § 32-3 fjerde ledd tinglyses som heftelse på eiendommen dersom pålegget ikke gjennomføres. Det orienteres om at endelig vedtak om overtredelsesgebyr er tvangsgrunnlag for utlegg etter pbl § 32-8 siste ledd.

Orientering

Øyer kommune ønsker å orientere deg om at du har anledning til å søke om midler til å bygge biogassanlegg, tett tak (duk) eller lokk. For eksempel miljøtilskudd fra Innovasjon Norge eller andre organisasjoner. Videre har Øyer kommune et næringsfond det kan søkes tilskudd fra. Søknadsskjemaer finner du på Øyer kommune sin hjemmeside.

Rådmannens forslag til vedtak:

- Øyer kommune gir avslag på søknad om endring av gitt tillatelse eller godkjenning ang. ny plassering av gjødselkummen, jf. plan- og bygningsloven § 29-4 og forskrift om gjødselvarer mv. av organisk opphav § 18 annet ledd.

Det må sendes inn en ny søknad om endring av gitt tillatelse med nye tegninger og nabovarsling. Ved ny plassering må du sørge for at gjødselkummen ikke medfører luktproblemer for naboer, og du må evt. sørge for å gjennomføre nødvendige tiltak (eks. takduk eller lokk) dersom ny plassering også vil medføre luktproblemer. Kommunen vil kunne be deg om å innhente dokumentasjon fra en fagkyndig for lukt for å kartlegge om tiltakets nye plassering medfører luftforurensning, og evt. hvilke tiltak som skal benyttes for å redusere lukten, jf. SAK10 5-4 tredje ledd bokstav g.

Vedtaket om riving vil fremgå av et nytt vedtak, da kommunen må forhåndsvarsle før vi har hjemmel til å fatte et vedtak om pålegg om riving. Du har rett til å uttale deg om forholdet innen fire uker fra vedtaket er kommet frem.

Avslaget er fattet da vilkårene for å gi tillatelse for tiltak etter plan og bygningsloven § 21-2 ikke er til stede.

- Alternativt gir Øyer kommune tillatelse til endring av plassering dersom det bygges biogassanlegg, tett takduk eller tett lokk. Valgte tiltak skal benyttes så lenge

gjødsekummen inneholder lagring av gjødsel. Valgte tiltak skal ferdigstilles med søknad om ferdigattest senest innen 15.06.20. Øyer kommune skal motta en skriftlig bekreftelse innen 01.11.19 dersom du velger å la gjødsekummen bli stående samt om hvilke tiltak du velger å gjennomføre. Tiltakene er søknadspliktige, og komplett søknad skal sendes til oss innen 01.11.19. Du må selv undersøke, innenfor fristen, at tiltaket er gjennomførbart og vil reduserer lukten i så stor grad at det forsvarlig å ha gjødsekummen plassert der den er oppført. I en ny søknad skal det i tillegg foreligge dokumentasjon fra en fagkyndig for lukt eller en landbruksfagkyndig som skal redegjøre for luktproblematikk i forhold til tiltaket som skal benyttes og andre mindre tiltak tilknytning dette som er nødvendig for å redusere lukten i tilstrekkelig grad, jf. SAK10 5-4 tredje ledd bokstav g. Det kan for eksempel tenkes at det må gjøres andre mindre tiltak i tilknytning til nevnte tiltak for å redusere lukten ytterligere, eksempelvis installere bokser med aktivt kull for lufting (rensing åndelufta), montere pipe eller lignende.

Dersom Øyer kommune ikke mottar komplett søknad innen 01.11.19, vil kommunen fatte vedtak om pålegg om riving og tvangsmulkt.

Ådne Bakke
Rådmann

Synne Graue Emmerhoff
Juridisk rådgiver